



FRANCESCO ARDOLINO

Universitat de Barcelona
ardolino@ub.edu

GLÒRIA CASALS

Universitat de Barcelona
gcasals@ub.edu

IGNASI MORETA

Universitat Pompeu Fabra
ignasi.moreta@upf.edu

LLUÍS QUINTANA TRIAS

Universitat Autònoma de Barcelona
lluis.quintana@uab.cat

CRITERIS DE TRANSCRIPCIÓ PER A LES OBRES MARAGALLIANES

Resum:

Una de les qüestions candents de l'ecdòtica catalana és l'acceptació d'uns criteris compartits per al tractament dels textos escrits en el període prefabrià. En aquest article es formula una proposta articulada aplicada a l'obra completa de Joan Maragall, tant en català com en castellà, i extensible a la producció d'altres autors coetanis. Les normes que aquí s'exposen pretenen establir un model vàlid per a la reproducció de documents de l'època en les futures publicacions de la revista *Haidé*.

Paraules clau: Edició crítica — Joan Maragall — criteris d'edició — tractament de textos — ecdòtica

Abstract:

One of the burning issues of the Catalan ecdotic is the acceptance of shared criteria for the treatment of texts written in the pre-fabrian period. This text formulates an articulated proposal applied to the complete work of Joan Maragall, both in Catalan and in Spanish, and extensible to the production of other contemporary authors. The rules set forth here aim to establish a valid model for the reproduction of documents of the period in the future publications of the magazine *Haidé*.

Key words: Critical edition — Joan Maragall — editorial method — editorial intervention — textual criticism

0. Introducció¹

L'edició de textos publicats abans de la normativització fabriana de 1913 i adaptats a la normativa actual compta a hores d'ara amb diversos estudis que han anat fent propostes per resoldre els nombrosos

¹ Agraïm, per a la redacció d'aquests criteris, els suggeriments que ens van fer arribar els professors Esteve Clua, Rosa M. Lloret, Joan Solà i Albert Rico: evidentment, els únics responsables de les posicions que s'expressen en aquest article són les persones que el signen.

problemes que representa.² En general, se sol considerar que una edició d'aquesta mena ha de preservar la llengua de l'autor, amb la reconstrucció de la seva fonètica, morfosintaxi i lèxic, en una escriptura que en reculli els trets fonamentals (el que s'anomena les lliçons substancials), sense que això signifiqui allunyar aquesta transcripció de la normativa actual (és a dir, modificant només les anomenades lliçons formals). Això és especialment rellevant en el cas de la poesia; tal com proposava Riba en la seva edició de *Nausica*, a fi que el vers pugui «ésser tret amb el so més acostat al que tingué per al seu mateix autor».³ De fet, Riba va ser, amb la seva edició de 1938, el primer a donar criteris per a l'edició d'aquesta mena de textos amb l'ortografia actualitzada, i esdevé per tant, especialment en el nostre cas, una referència fonamental.

Una altra advertència: les solucions que proposem aquí afecten majoritàriament el tractament de la llengua en l'obra poètica de Maragall, però també hem de tenir-les en compte per a la prosa. Perquè es tracta d'apropar com més possible millor la seva obra a l'ortografia d'avui, tot respectant els trets que caracteritzen la seva llengua, i en part la seva pronúncia, tal com podem induir per la seva forma de grafiar, per la mètrica, pel coneixement dels hàbits de l'època, pel que aporten les obres especialitzades... Aquest criteri obliga a un seguit d'ajustaments que esmentarem aquí dessorra i que serveixen de cara a l'edició de l'obra completa. Emprem, a part de la bibliografia assenyalada a les notes, un ampli ventall d'indicacions que, des de les observacions de Fabra, passen per les *Propostes per a un estàndard oral* (www.iec.cat), els diversos manuals d'estil que recullen les decisions preses sobre la transcripció del llenguatge col·loquial, fins a la darrera (i polèmica) *Gramàtica* de l'Institut.⁴ Pel que fa a majúscules i puntuació, també ens basem en el volum de Josep M. Pujol i Joan Solà, a més dels altres manuals d'estil.⁵

D'aquí endavant, en els exemples extrets dels textos de Maragall, ens limitem a indicar entre parèntesis el títol del text d'on provenen.

2 Vg. Víctor MARTÍNEZ-GIL, «Algunes consideracions sobre l'edició de textos pre-fabrians», *Els Marges*, núm. 50, juny de 1994, p. 41-63; Albert ROSSICH, «Criteris d'edició», dins A. ROSSICH i Pep VALSALOBRE, *Poesia catalana del Barroc*, Bellcaire d'Empordà, Vitella, 2006, p. 25-36; Marcel ORTÍN, «Criteris i límits de l'ortografia en l'edició filològica (amb exemples de la prosa de Carner anteriors a les Normes de 1913)», *Anuari Verdaguier*, núm. 16, 2008, p. 399-419; Ramon PINYOL I TORRENT, «L'edició de textos vuitcentistes. Les edicions impreses», *Anuari Verdaguier*, núm. 16, 2008, p. 385-398.

3 J. MARAGALL, *Nausica. Text establert sobre el manuscrit de l'autor amb taula de variants i de les diverses redaccions*, per Carles Riba, ed. d'Enric Sullà, Barcelona, Ariel, 1983, p. 64.

4 Pompeu FABRA, *Obres completes*, a cura de Jordi Mir i Joan Solà, Barcelona-València-Palma de Mallorca, ECSA-Eds. 62-Eds.3i4-Moll; Eusebi COROMINAS I POU; *Manual de redacció i estil*, Vic, EUMO, 1993; Joan COSTA, Josep M. MESTRES i SERRA, Mireia OLIVA, Ricard FITÉ, *Manual d'estil: la redacció i l'edició de textos*, Vic-Barcelona, EUMO-Universitat Pompeu Fabra-Associació de Mestres Rosa Sensat-Universitat de Barcelona, 2009; INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, IEC, 2016.

5 Josep M. PUJOL, Joan SOLÀ, *Ortotipografia: manual de l'autor, l'autoeditor i el dissenyador gràfic*, Barcelona, Columna, 2000. Pel que fa a la descripció dels fenòmens fonètics, vg. J. SOLÀ, Gemma RIGAU, *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, Barcelona, Empúries, 2008.



I. Textos en català

1. Vocals i consonants

1.1 Elisions

En el català central, que és la variant emprada per Maragall, es produeixen nombroses elisions (caiguda de vocals, emmudiment de *r* final...) que quedaven de vegades reflectides en l'ortografia que ell o els seus editors feien servir. Nosaltres transcrivim aquests textos respectant la normativa, a condició que aquesta transcripció no afecti el recompte sil·làbic, i amb les excepcions que anirem assenyalant. Certament, amb el text davant, un desconexedor de la «llengua de l'autor» no sempre sap quan cal emmudir i, en una lectura espontània, pot fer determinades combinacions que allarguin innecessàriament el recompte sil·làbic i alterin així el ritme.

1.2 Consonant *r*

A la Catalunya central, la consonant *r* s'elideix en posició final de paraula en la majoria de casos. Maragall ho remarca sovint, especialment en els següents casos:

- a. Consonant *r* final en paraula acabada en síl·laba tònica. Maragall sol representar-la amb un accent circumflex sobre la vocal anterior (*anâ, quefê, potsê...*), per tal que es respectin les combinacions fonètiques que això genera i perquè es mantingui un adequat recompte sil·làbic del vers. Nosaltres regularitzem sistemàticament l'ortografia d'aquests mots (*anar, quefer, potser...*).
- b. Consonant *r* final en els infinitius seguits de forma pronominal feble.
 - i. En aquestes combinacions (p. ex., *comprendre + te*), determinats pronoms passen de formes plenes a formes elidides. S'indiquen mitjançant apòstrof o guionet, i s'ortografien en conseqüència (especialment pel que fa a l'accentuació): «com comprendre't, Natura» (monòleg de *Faust*, trad.); «miràvem escorre's lo riu avall» («A l'aimada», trad.).
 - ii. Aquesta combinació en infinitius acabats en síl·laba tònica no és tan usual en la llengua col·loquial, però apareix en Maragall. Els reproduïm també amb l'apòstrof, i amb un accent sobre la darrera síl·laba tònica: *descobrí't, tení'ls, da'ls, desvetllà's*: «el diumenge, al desvetllà's» («Diumenge»).
 - iii. En uns pocs casos, l'ortografia maragalliana podria fer discutible aquesta opció; com ara, quan escriu *dirm* (per *dir-me*) i nosaltres transcrivim *di'm*: «vingués hipòcritament a di'm» («Elegies romanes XIII», trad.). Encara que es tracti de la solució gràfica més coherent i econòmica, no tenim prou testimonis per afirmar amb seguretat que Maragall no volgués que la *r* fos pronunciada.
- c. Consonant *r* de la primera síl·laba de les formes d'infinitiu, futur i condicional del verb *prendre* i derivats. La restituïm tot i que reflecteix una pronúncia específica que l'emmudeix, tal com passa encara avui dia (*pendre*).

1.3 Consonant s

La consonant *s* final de les formes d'imperatiu terminades en *-es* (p. ex., *digues*) se sol elidir davant dels pronoms febles. S'indica aquesta elisió amb apòstrof o guió: *digue'm*, *digue-ho*: «digue'm de com les dones» («Escolium»). En pocs casos, l'autor manté la *s*: «Digues-ho, digues-ho» (*Nausica*).

1.4 Vocals dintre de mot

Caiguda de vocals *a* o *e* per contacte (p. ex., en *pro* per *però*, *vritat* per *veritat*). En algunes ocasions i per necessitats mètriques, Maragall alterna aquests usos amb les formes no elidides. La nostra proposta manté aquesta alternança tot descartant l'ús de l'accent circumflex: «pro cada any que el temps s'emporta» («Oda infinita») i «Però torna» («La vaca cega»); «no és vritat?» (*Nausica*) i «És veritat això que conta» (*Nausica*).

1.5 Vocals en contacte de mots diferents

La coincidència de la vocal final de mot amb la vocal inicial del mot següent provoca elisions que, algunes vegades, Maragall reflecteix amb un apòstrof, o bé ajuntant paraules, cosa que el porta a crear mots nous, com *bonhora* (< *bona hora*). L'autor no usa l'apostrofació de manera sistemàtica: en un mateix vers pot escriure «l'última libació, mes sia la última» (*Nausica*) sense que aquesta variació afecti el recompte del decasíl·lab. D'aquesta manera, se'ns fa difícil esbrinar si pretén que fem el diftong, com quan escriu «la olor de la marina» (*Nausica*) o no, com quan escriu «l'Ifigènia» (*Ifigènia a Tàurida*).

Per tal de regularitzar l'ús de l'apòstrof i donar compte de les elisions:

- a. Regularitzem l'ús de l'apòstrof seguint la normativa: *l'amiga* i no pas *la amiga*; *que ella* i no *qu'ella*; i recordem que la normativa no reflecteix l'aparició i desaparició de diftongs: *la Ifigènia*, *l'olor*.
- b. No seguim la normativa quan hem de respectar aquells casos en què l'autor, per necessitats de recompte sil·làbic, elideix o afegeix un so: «però també cad'una»; «I tu, tendra princesa, tu, la última» (*Nausica*).

1.6 Vocal àtona inicial

Les elisions de la vocal àtona inicial, com en *per [ai]xò*, *per [a]llà*, solen ser habituals en el llenguatge col·loquial dins de la varietat de l'autor. Nosaltres les transcrivim fidelment en poesia perquè són imprescindibles per al recompte sil·làbic: «per 'xò, ajegut a terra» («El Comte Arnau»). En prosa, és aconsellable restituir les formes plenes, i així ho farem.



Altres elisions no semblen entrar dins de l'àmbit del llenguatge col·loquial i semblen forçades per necessitats del recompte sil·làbic, com en el cas d'*un (e)nemic*. I s'indiquen de la mateixa manera: «veure un 'nemic als peus ben manillat» («La fi d'en Serrallonga»).

Les combinacions d'elisions inicials de verb amb pronoms en posició proclítica obliguen alguns cops a emprar l'apòstrof per indicar l'elisió; si bé sovint l'ortografia de l'època no ho reflectia, això imposa, de retruc, canviar la forma del pronom (de forma elidida a forma reforçada): *també l'[a]nava* es transcriu «també el 'nava» («Ella parla»).

1.7 Inserció de vocals

La inserció (epèntesi) de determinats sons no presents en la forma inicial del mot es troba tant en les vocals com en les consonants. L'epèntesi amb vocal neutra es representa amb la lletra *e*, i se separa del mot on va inserida amb un guionet: «Per què allà us-e l'han donada, — comte l'Arnau?» («La cançó del Comte l'Arnau»). Respecte a l'epèntesi amb consonant (*an-e*), vg. § 1.8.

En les formes d'imperatiu de determinats verbs, la segona persona, quan va seguida de pronom, pot dur una vocal final, i en comptes d'*escomet*, trobem *escomete-les* (*Nausica*). Ho transcriu així Fabra en la gramàtica de 1956,⁶ i també és la proposta de Riba, que nosaltres seguirem.

Per a les epèntesis combinades amb reduccions dels pronoms *-nos* i *-vos*, vg. més endavant § 4.2.

1.8 Inserció de consonants

Sovint combinada amb la preposició *a* apareix la consonant efelcística *n*: més que una epèntesi, aquesta combinació es considera una variant al·lomòrfica de la preposició *a*. I així transcrivim *an aquell*, *an els deus*. Quan hi ha, a més, una epèntesi vocàlica, la fórmula que adoptarem serà *an-e mi*: «Més costós an-e mi» («Elegies romanes XX», trad.); «i d'aquest an-e mi» (*Nausica*). És la mateixa solució que va proposar Riba.

1.9 Accentuació

Maragall sembla usar l'accent, en la majoria de casos, per indicar la síl·laba tònica i no el tipus de vocal (és un ús exclusivament suprasegmental) i sovint no distingeix entre vocals obertes o tancades. Per tant, regularitzem l'accentuació d'acord amb la normativa, excepte en aquells casos en què, de manera consistent, accentuï una vocal de manera alternativa a la norma.

6 P. FABRA, *Obres completes*, vol. 6. *Gramàtiques de 1918/1933, 1956, 1946. Traduccions de teatre*, dirs. Jordi Mir i Joan Solà, Barcelona, Empúries (vg. la *Gramàtica de 1956*, § 65).

Ara bé, en algunes paraules, determinades proves aportades per les recurrències, el recompte sil·làbic i també el coneixement de les interferències, ens permeten reconstruir amb certa fidelitat la seva pronunciació. Transcrivim doncs *injúria* (3a persona del present indicatiu del verb *injuriar*), *esser*, *interés*, *atmòsfera*, *traidor*: «el cordó que injúria ta cintura» («El Comte Arnau»).

1.10 Grups consonàntics

En l'ortografia d'alguns grups consonàntics, l'autor no sembla tenir un criteri únic. En d'altres, es mostra més consistent en les seves propostes. Com en el cas de l'accentuació gràfica, tenim en compte la recurrència de casos en els seus textos per decidir les solucions, després d'haver establert si són lliçons substancials (és a dir, si reflecteixen canvis de pronunciació) o formals, especialment en els casos següents:

- a. *l/l·l*. En regularitzem l'ortografia: *la il·lusió del lluny* («Cant espiritual»). El mateix fem amb els noms propis, com ara *Aquil·les* (per la qüestió d'*Apel·les* / *Apeles*, però, vg. § 5.2).
- b. *gn / nn*. En determinats casos, el grup *gn* és, per a Maragall, la representació de la *n* geminada i no de la pronunciació [kn]: *ignoscent*, en què l'escriptura, probablement per ultracorrecció, es contagia de formes com *ignorant*. Per a aquests casos, escrivim *-nn-*: «pro l'infant innocent» («Paternal»).
- c. *nm / mm / ms*. Regularitzem *immens*, *circumstància*: «la immensa escala va acostant-se» («Festeig vora la mar cantàbrica»).
- d. *nc/mpc; nt/mpt*. Regularitzem formes com *redenció* o *tentadora* en *redempció*, *temptadora*.
- e. *tz / z*. Respectem usos com *horizó*.
- f. *s / ss*. Respectem usos com *deesa* quan són constantment documentats. Altres vegades, l'alternança entre les dues formes, o l'escassa freqüència del mot (*frissar*) deixa indeterminada l'elecció de l'autor, i ens decanem cap a la forma normativitzada.
- g. *sc / c*. Regularitzem usos com *plascen* en *placent*: «nos sien més placents» (*Notes autobiogràfiques*).
- h. *ig / ix*. Regularitzem formes com *panteig*, *puig* en *panteix* o *puix*: «un panteix seguit i sord» («Seguit de les vistes al mar VII»).
- i. *x / s*. Regularitzem formes com *extès* en *estès*: «t'has estès i reposat» («Conjugal»).

2. Altres aspectes ortogràfics

2.1 Puntuació

Partim de la puntuació de l'original, però l'esmenem en aquells aspectes en què, entre el temps de Maragall i el nostre, els usos han canviat; això sí: procurem, en tot cas, no afectar l'entonació. D'altra banda, tota puntuació és, al capdavant, interpretativa –i som conscients de la nostra intervenció.



Pel que fa als signes interrogatius i exclamatus inicials, Maragall els usa, però no sistemàticament. En les citacions per a la revista *Haidé*, s'eliminaran sempre.

2.2 Majúscules i minúscules

Normativitzem d'acord amb els usos actuals, molt més restrictius amb les majúscules que en temps de Maragall.

2.3 Cursiva

S'empra en la transcripció de manuscrits per representar els mots subratllats per l'autor. En els textos publicats, respectem els usos de l'editor (o del tipògraf) del diari, llibre, etc., que solen indicar manlleus avui incorporats, però que per a Maragall i els seus coetanis eren termes estrangers: en respectem també la grafia (*bibelot*, *aria*, *foot-ball*). En el cas de citacions de títols o de fragments d'obres literàries, usem cometes i cursiva d'acord amb els criteris de la revista *Haidé*. No farem servir la cursiva per destacar castellanismes o altres interferències, excepte quan tinguem proves fefaents de la voluntat de l'autor (o de l'editor): «i farem a les *xisteres* una guerra» («Lo barret de copa»).

3. Morfologia

3.1 Adjectius

Maragall fa concordar els adjectius en *-ant* amb el nom (p. ex., *escumejanta*): mantindrem aquests usos.

Pel que fa als adjectius d'una sola terminació (com *alegre*), Maragall fa la distinció ortogràfica entre femení i masculí: «la mar estava alegre» («Seguit de les vista al mar II»). Com que això no implica cap canvi de pronúncia, restituïm la forma normativa: «la mar estava alegre».

3.2 Pronoms personals

Maragall usa les formes plenes (*me*, *te*, *se* i *ne*) en posició proclítica: «com me plau...» («Pirinenques, III»). Tanmateix, en els versos, quan hi ha necessitat de recompte sil·làbic, les alterna amb les formes àtones, més habituals actualment: *em*, *et*, *es* i *en*. Transcrivim respectuosament les formes escollides.

3.3 Preposicions

L'autor usa preferentment la forma *ab*: la regularitzem amb la grafia *amb*.

Maragall usa en dos casos una construcció oral força estesa però no recollida per la normativa, que tradicionalment s'ha transcrit com *en sense*; així trobem «en sense resposta» («Cant del retorn») i «en sense l'alegria» («La sirena»). Mantenim aquesta grafia.

3.4 Relatius

Troblem, sovint en un mateix escrit, i fins i tot en línies consecutives, *hon*, *ont* i *hont* per indicar el relatiu *on*: «d'hon vé y ahont vá» (*Nausica*). No sembla, doncs, que reflecteixi generalment un ús oral de la t epentètica. Ho regularitzem en *on* i *a on*: «d'on ve i a on va». Ens allunyem, amb aquesta solució, de les propostes de Riba.

4. Sintaxi

4.1 Canvi i caiguda de preposicions

Mantenim la sintaxi usada per l'autor, perquè normativitzar-la suposaria alterar-ne substancialment la llengua i, en el cas de la poesia, significaria variar el recompte sil·làbic i/o el ritme del vers, com en el cas de l'ús de la preposició davant el complement directe: «veient al fill que plora, a la mare que sospira» («Paternal»). D'altra banda, la *Gramàtica* de 2016 ja ha obert la porta per normativitzar fórmules semblant a la que acabem de citar, si bé sembla limitar-les a les «construccions en què el complement directe designa a una o més persones per mitjà d'un element pronominal o bé construccions en què s'altera l'ordre bàsic dels constituents oracionals, especialment si el canvi d'ordre pot provocar ambigüitats».⁷

El «dequeisme», consistent a fer precedir una conjunció *que* (o la seva forma tònica *què*) per la preposició *de*, és un fenomen típic del català parlat, i la normativa, fins fa poc, el proscriu categòricament. Quan el trobem en Maragall, és sempre en la forma àtona: «planyent-se de que per aquella desobediència s'hagués de perdre tan bon soldat» (*Biografia de D. Joan Mañé*). Nosaltres ho transcriurem fidelment.

4.2 Combinacions postverbals de pronoms febles

Els pronoms *-nos* i *-vos* poden reduir-se a *s* quan van seguits d'un altre pronom. La reducció es representa amb un apòstrof: *anem's-en*, *mireu's-el*: «Deixem-les estar, anem's-en» («Unes flors que s'esfulllen»). En construccions com *acosteuse*, es combina una reducció, *acosteu-(vo)s*, i una epèntesi (que transcrivim *e*); per a aquests casos, s'ha proposat tradicionalment la solució *acosteu-se*, que Fabra qualifica de «grafia absurda»:⁸ així, Riba escriu *acosteu-se* (p. ex., *Nausica*, acte I, v. 389) tot i que uns

7 INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, *op. cit.*, §19.3.2 (cit., p. 731).

8 Vg. P. FABRA, *Converses filològiques*, ed. crítica a cura de Joaquim Rafel i Fontanals, Barcelona, EDHASA, 1983, p. 82.



versos abans proposa *anem's-en* (*Nausica*, acte I, v. 263). Nosaltres considerem que solucions com *acosteu's-e* o *enceneu's-e* («Or de llei») són més coherents i trobaran un lector més avesat a aquestes fórmules que l'hipotètic lector en què pensava Riba.

Pel que fa a les construccions *heus* i *vet*, seguim la gramàtica de l'Institut,⁹ i transcriurem «l heus aquí que l'últim home» («La parella eterna»). Quan una d'aquestes fórmules duu un pronom i una epèntesi, ho reproduïrem de manera conseqüent: «heus-e-la aquí, nostra senyera» («Himne a la senyera de l'Orfeoó Catalunya, de Cassà de Selva»).

5. Lèxic

5.1 Aspectes generals

Mantenim neologismes creats per aglutinació, com l'habilitació de l'adverbi *a prop* en el substantiu *l'aprop*: «la il·lusió del lluny i de l'aprop» («Cant espiritual»).

Es normativitzen les unions o separacions de paraules, quan no alteren essencialment la llengua de l'autor. Amb la qual cosa, separarem *desde* en *des de*, i unificarem *en mitj* en *enmig* o *tant mateix* en *tanmateix*.

Maragall fa un ús abundant del grup *mig-riure*, que escriu així, amb un guió al mig: no sabem si volia indicar una lexicalització (i crear així un verb o un substantiu nous) o era un mera variant ortogràfica.¹⁰ Considerem aquesta fórmula com una unió adjectiu + substantiu, o adverbi + verb –i per tant ho escrivim sense guió: «fent un mig riure» («Dins sa cambra»), «Va mig riure; va dir [...]» («Dedicatòria»).

Les interferències del castellà –p. ex., «asombrosament» (*Biografia de Don Joan Mañé*)– es transcriuen tal com les presenta l'autor i en cap cas s'indiquen (ni en cursiva, ni en nota).

Mantenim l'alternança de formes diferents per a una mateixa paraula, encara que aparegui en el mateix text: «Potser us mirava» («A la Mare de Déu de Montserrat») vs. «Poder és el seu promès» (*Nausica*); «Els somnis dels infantons» («Els Reis») vs. «en els sòmits dels pastors» («Nadal»); «Iclésia» vs. «Iglésia» (*Biografia de Don Joan Mañé*). En casos d'homofonies com *llençar* / *llançar*, que per a Maragall no constitueixen cap variació lèxica, sistematitzem totes les aparicions de la paraula en la forma que té un índex de freqüència més alt (en aquest cas *llençar*).

9 INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, *Gramàtica de la llengua catalana*, op. cit., § 8.5.2; vg. també J. SOLÀ, «Les gramàtiques de Pompeu Fabra de 1954 i 1946», dins P. FABRA, *Obres completes*, vol. 6, op. cit., p. 273-458 (esp., p. 367-369).

10 Vg. F. ARDOLINO, «Maragall i la *tongue-in-cheek*», dins *Ironies de la Modernitat*, ed. de Vicent Simbor, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015, p. 9-31 (esp., p. 19-20).

Insistim en el fet que determinades formes no normatives es transcriuen mantenint l'aspecte fonètic que pretenia donar-li l'autor, com ara la vocal oberta de la sí·l·laba tònica a *hèroe*.

5.2 Noms propis i topònims

Distingim entre noms del domini lingüístic català i els altres. Pel que fa als primers, fem una separació entre topònims, d'una banda i, de l'altra, els noms propis de persones i entitats.

Pel que fa als topònims, se sol diferenciar entre endònims (que corresponen a la forma lingüística pròpia del lloc) i exònims (que respecten la llengua del text, no pas la del lloc). La pràctica generalitzada i les autoritats aconsellen l'ús d'exònims, i així escrivim *Londres* o *Nova York*, i posem accent a *París*. Ara bé, la normativa tant del castellà com del català ha canviat des que Maragall escrivia. La toponímia catalana està regulada actualment en un *Nomenclàtor oficial*.¹¹

Maragall usa la transcripció castellanitzada, que és l'oficial de la seva època (*Llanás, Set Casas, Panadés, Vich...*), i que reflecteix la diglòssia entre llengua de l'administració (castellana i castellanitzadora) i llengua d'ús (català o castellà). El respecte d'aquesta diglòssia (que implicaria deixar *Llanás* en comptes de *Llanars*) pot fer partícip el lector actual de la situació lingüística del moment, però crearia dificultats a l'hora d'identificar la població designada (cap dels topònims que acabem d'esmentar existeix a la base de dades de l'INE amb la grafia usada per Maragall). En no reflectir la disparitat i transcriure tots els noms segons el nomenclàtor oficial actual, ocultem la realitat diglòssica de l'època; però recuperar la toponímia de Maragall faria que el lector no avesat no sabés de què li estan parlant. Per això, ens decanem per seguir la normativa. Només fem excepció amb toponímia diferenciada que no és mera transcripció del català sinó que té una tradició pròpia (*Gerona, Lérida...*).

Pel que fa als noms propis d'autors, ens remetem a CANTIC, el catàleg d'autoritats de la Biblioteca Nacional de Catalunya (<http://cantic.bnc.cat>), sempre que es tracti de lliçons no substancials sinó formals. Tanmateix, hi ha excepcions. La més important és la que atany a Apeles Mestres: tot i que ha estat normalitzada la grafia del nom en la tradició amb *ela* geminada, no podem menystenir la voluntat de l'autor, tants cops reivindicada, i acceptarem la forma *Apeles* com a *nom de plume*. La situació del prenom de Maragall és del tot diferent: ell mateix signava *Juan* en uns casos i *Joan* en uns altres, però sempre el designarem com a *Joan*. La desaparició del *Juan* oculta, en part, la diglòssia de l'època però la informació que podria aportar l'ús alternatiu de *Juan/Joan Maragall* seria menor que el desconcert causat en el lector.

¹¹ <http://www20.gencat.cat/portal/site/ptop>. La toponímia castellana es regeix per les directives donades pel *Nomenclàtor geogràfic oficial*, i concretament en el document *Nomenclàtor geogràfic conciso de España*; els noms es poden consultar al cercador de l'Institut Nacional de Estadística (INE): <http://www.ine.es/nomen2/index.do>. En l'esmentat *Nomenclàtor conciso*, s'estableix que «los topónimos bilingües pertenecientes a una sola Comunidad Autónoma se han incluido en el campo "nombre" con ambas denominaciones separadas por una barra», cosa que vol dir que se n'accepten les dues denominacions.



Ara bé, una qüestió més delicada es presenta amb aquells autors que, tot i ser catalans, van escriure majoritàriament en castellà, com poden ser Soler i Miquel o Mañé y Flaquer. L'esmentat CANTIC estableix que els seus noms són respectivament *Josep* i *Juan*. Però quan Maragall parla del primer al Brusi o en el pròleg al seu llibre pòstum, s'hi refereix com a *José*; mentre que quan escriu la biografia del segon, en català, s'hi refereix com a *Joan*. En aquests casos mantindrem la distinció per dues raons: a) perquè per a Maragall era una distinció real, lligada al context de l'escriptura; b) perquè la recuperació és molt fàcil i intuïtiva. Un cas límit el trobem en les referències a autors com Pijoan, que publica en català el *Cançoner* amb el nom *Josep*, però Maragall, a la ressenya per al *Diario de Barcelona* del 24 d'octubre de 1905, empra el nom castellà: «José Pijoan y su *Cançoner*». Així, doncs, per les mateixes raons, mantenim la distinció.

Els noms estrangers corresponents a llengües no romàniques sovint apareixen en els escrits de Maragall amb la transcripció francesa: *Rhin*, *Kropotkine*... Els transcrivim respectant la normativa actual, catalana o castellana, segons correspongui, seguint el criteri de la transcripció i no el de la transliteració. Pel que fa als noms grecs o russos, hem reconduït les formes emprades en els manuscrits a les transcripció usuals, tret dels casos en què la grafia maragalliana imposava una pronúncia diferent i incompatible amb la normativa.

II. Textos d'altres autors

Maragall reproduïx textos d'autors catalans, coetanis o anteriors, que, des del punt de vista de l'edició, es troben dins d'una situació semblant: els editem amb els mateixos criteris que indiquem aquí. Aquesta és una qüestió lligada directament als corresponents de Maragall, però també toca altres escriptors, ara caiguts dins l'oblit, qui publicaren en diaris o revistes contemporànies, autors de llibres escadussers que no han estat mai reeditats, etc. Pel que fa als autors més coneguts (Jacint Verdaguer, Víctor Català...), tenim en compte, en primer lloc, les edicions crítiques que se n'hagin fet.

Quan Maragall cita textos d'una altra llengua, els reproduïm segons la normativa corresponent; en casos de textos literaris, seguim les edicions més recents. Alguns cops, però, l'autor s'aparta força de l'original, com en alguns fragments de la *Commedia* de Dante: aleshores s'indica en el cos del text el que escriu Maragall i, en nota, el text original.

Per als títols de les publicacions periòdiques, com ara *La Il·lustració catalana. Periódich desenal, artístich, literari i científich*, ens atenem a l'esmentat catàleg d'autoritats. Per als títols dels llibres, en canvi, tot mantenint les convencions catalogràfiques per a la descripció bibliogràfica, fem els criteris de transcripció quan Maragall s'hi refereix. Així, doncs, quan el 14 de novembre de 1905 cita, al *Diario de Barcelona*, la conferència de Torras i Bages, transcriurem, segons els nostres criteris: «La noche aquella en que el Obispo Torras leyó su conferencia sobre la *Llei de l'art*...» («Dulce ley»). Ara bé, quan

en donem la referència, seguirem el catàleg d'autoritats: Josep TORRAS I BAGES, Josep, *Lley d'art: conferència feta al Círcol d'Art de Sant Lluch de Barcelona, novembre de 1905*, Estampa de la Viuda R. Anglada, Vic, 1905.¹²

III. Textos en castellà

La normativa del castellà s'ha mantingut força estable des de l'època en què Maragall publicava els seus articles. Tenim en compte, però, que ell, com els altres modernistes, feia servir mots de pròpia creació: ho feia sovint en poesia, i també en prosa, tant catalana com castellana: *ultracismo*, *aligeración*, *autopoetización*... No els indiquem en cursiva ni els anotem. Tampoc no indiquem els catalanismes, com ara *fachendera*.

Mantenim formes que són considerades actualment arcaïsmes: *substituir*, *eligir*, *Sud*... En alguns casos, però, no sembla haver-hi una opció fonètica o morfològica clara; és especialment evident en els grups *-xp-*, *-xt-*, etc. que sovint Maragall escrivia, en els manuscrits amb *-sp-*, *-st-*: *espresivo*, *estenso*... Els seus editors sovint ho reproduïen, però ni l'un ni els altres semblen seguir un criteri fix: regularitzem, doncs, segons la normativa actual.¹³

Rebut el 25 de setembre de 2017
Acceptat el 20 de novembre de 2017

12 Transcrivim les variants de manera purament diplomàtica, és a dir, mantenint tots els trets de l'original, tant formals com substancials.

13 Vg. José MARTÍNEZ DE SOUSA, *Ortografía y ortotipografía del español actual*, Gijón, Trea, 2008. Per l'ús de les majúscules, remetem a: ID., *Diccionario de uso de las mayúsculas y minúsculas*, Gijón, Trea, 2007.